

Temat lekcji: Społeczeństwo polskie w czasie okupacji

Zagadnienie: Zachowanie ludności polskiej w obliczu Zagłady Żydów. Udzielanie pomocy

Relacja Anny Bando zarejestrowana w formie audio przez Katarzynę Michałkiewicz w 2012 roku w Warszawie, sygnatura AHM_2694

Fragment audio: „Żydowscy goście” (2 min 56 s)

Wprowadzenie

Anna Bando urodziła się 23 lutego 1929 w Warszawie. W czasie okupacji mieszkała z mamą i babcią na Żoliborzu. Matka, Janina Stupnicka, podjęła pracę w administracji, gdzie zajmowała się prowadzeniem ksiąg meldunkowych i administracją budynków. Wykorzystywała swoje stanowisko, by wyrabiać fałszywe dokumenty meldunkowe dla Państwa Podziemnego. Zimą 1942 udało jej się z pomocą córki wyprowadzić z getta jedenastoletnią Lilianę Alter, którą następnie ukrywały w swoim domu aż do wybuchu powstania warszawskiego. W 1983 roku Instytut Jad Waszem odznaczył Janinę Stupnicką (już pośmiertnie) i Annę Bando medalami Sprawiedliwych wśród Narodów Świata.

W poniższym fragmencie Anna Bando opowiada o swoim mieszkaniu i jego lokatorach. W czasie wojny jej matka prowadziła otwarty – jak na tamte czasy – dom. Oprócz Liliany wspierała jeszcze kilka osób żydowskiego pochodzenia.

Transkrypcja nagrania

Anna Bando: To już była siódma klasa, czyli pierwsza klasa gimnazjum niby. Przychodziły koleżanki moje na komplety, bo odbywały się właśnie komplety. Lilka uczestniczyła, nawet przychodziła taka Żydówka, pani Barlińska z domu Koral, która codziennie była w naszym domu. Ona wyszła za mąż za Polaka. I specjalnie się nie ukrywała. Chodziła po domach, dawała... Była nauczycielką języka francuskiego, i [dawała lekcje gry] na fortepianie. A do nas przychodziła, ponieważ wieczorem miałyśmy zawsze ten chleb, tą marmoladę, przychodziła zawsze podgrzać sobie jedzenie, które dostawała z RGO – to była taka organizacja na Żoliborzu. I z tym, pamiętam, że przynosiła takie jakieś... Podgrzewała sobie na kuchence i siedziała u nas do tej godziny wpół do ósmej. No i czasami właśnie chodziło o to, żeby mama – bo mama знаła francuski język – na konwersację. I Lilka też uczestniczyła, Lilka też znała francuski język. Było to bardzo dobre, bo właściwie dziewczynka prowadziła normalny tryb życia w naszym domu.

Oprócz Lilki codziennym gościem był u nas doktor Borenstein, doktor Mikołaj Borenstein. Lekarz z Łodzi, któremu mama wyrobiła dokumenty na nazwisko Borecki, Mikołaj Borecki, i załatwiła mu pracę w sąsiednim bloku jako... Był palaczem, palaczem w centralnym ogrzewaniu. Piękny, miał piękne ręce chirurga. Ale też codziennie do nas przychodził, właśnie żeby się napić herbaty, żeby politykować. Człowiek bardzo taki świątły. Oprócz Lilki, która była przez całą okupację, i ten doktor Mikołaj Borenstein-Borecki, codzienny uczestnik naszej kolacji, okresami pomieszkiwał u nas Rysio, chłopiec żydowski. Rysio Grynberg, lat coś też 13 chyba, który był u mojej ciotki, na ulicy Złotej w Warszawie. I tam, jak tam coś było, coś nie... jakoś, coś tam niebezpiecznie czy coś, to wsiadał w dorożkę i przyjeżdżał do nas na Żoliborz, i pomieszkiwał. I to wszystko się działo w tych dwóch pokojach z kuchnią. Były chwile przyjemne, wtedy, kiedy przychodziła młodzież, moje koleżanki, koledzy. Nawet żeśmy... Po lekcjach żeśmy śpiewali piosenki. Jakies piosenki, pamiętam, się zapisywało. Ale piosenki różne, różne takie patriotyczne i różne. I z filmów jakichś przedwojennych, pamiętam. [...]

Natomiast jeszcze zdarzyło się parę razy, że była jakaś obława na Żoliborzu, gdzie Niemcy wyszukiwali przecież nie tylko Żydów, ale również i Polaków, którzy byli w konspiracji. Zamykali bramy i robili... Chodzili po domach. No to wtedy właśnie, pamiętam, że dwa razy tak się zdarzyło, jak Rysiek był u nas. I myśmy leciały na górę, włączyłyśmy tam na... po drabinie na dach i między kominami żeśmy przeczekiwali to... to jakieś zamieszanie.

Pytania do materiału źródłowego

1. Kto pojawiał się w domu Anny Bando?
2. Jaką strategię przetrwania wybrała pani Barlińska?
3. Dlaczego pani Barlińska mogła być aktywna po „aryjskiej” stronie? Co było dla niej dużym ułatwieniem?
4. Kim był przed wojną Mikołaj Borenstein? Czym zajmował się podczas wojny? Dlaczego była to strategia przetrwania?
5. Jak Liliana Alter i Ryszard Grynberg zachowywali się podczas niemieckich obław na Żoliborzu?

Pełna relacja dostępna jest na stronie <https://relacjebiograficzne.pl/audio/85-anna-bando>.